

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ЛОКАЛЬНОГО НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ

Кузьмич В.С.

Національний університет водного господарства та природокористування

Стаття присвячена висвітленню особливостей локального нормативно-правового регулювання охорони праці. Проаналізовано основні локальні нормативно-правові акти, що можуть містити норми з охорони праці. **Ключові слова:** локальне нормативно-правове регулювання, колективний договір, охорона праці, правила внутрішнього трудового розпорядку, безпека праці.

Актуальність дослідження. Кожна людина має здатність реалізовувати своє конституційне право – право на працю, і, безумовно, кожен має право на безпечні умови праці [4, ст. 12]. Але, нажаль, далеко не кожен вид діяльності здатний забезпечувати належні умови і охорону праці. Питання щодо запровадження безпечних умов праці завжди супроводжували розвиток цивілізації людства. Умови праці почали досліджувати ще в I тис. до н.е. В зв'язку з економічним і соціальним розвитком людства, і зокрема державності, виникла необхідність регулювати питання охорони праці на законодавчому рівні. Так виникають перші загальнодержавні, а також локальні нормативно-правові акти з охорони праці.

Тема охорони праці в Україні є доволі актуальною та цікавою, адже більшу частину нормативно-правових актів потрібно допрацювати і узгоджувати між собою для встановлення правових норм щодо забезпечення належних умов праці і гарантій відповідальності за їх порушення.

Мета роботи – проаналізувати основні локальні-нормативно правові акти, які стосуються сфери охорони праці, охарактеризувати їх, зробити висновки.

Постановка проблеми. Рівень правового регулювання охорони праці в Україні, нажаль, не достатньо досконалий. Якщо де-юре таке регулювання відбувається належним чином, то де-факто це не зовсім так. Про це свідчить статистика кількості виробничого травматизму і професійної захворюваності, незадовільні умови праці та санітарний стан підприємств.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Безвідповідальність великої кількості керівників підприємств до обов'язків щодо створення здорових і безпечних умов праці, на нашу думку, має спонукати органів як законодавчої так і виконавчої влади до виконання такого завдання, як закріплення на державному рівні дієвих юридичних засобів захисту права на здорові й безпечні умови праці.

Виклад основного матеріалу. Локальне правове регулювання, на перший погляд, не відіграє надто важливої ролі в галузі трудового права і в сфері охорони праці зокрема. Однак, на наш погляд таке регулювання є фундаментальним у трудових відносинах. На кожному підприємстві функціонують нормативно-правові акти, які регулюють організацію праці безпосередньо в його межах. Вони служать певними нормативами (в яких прописані права і обов'язки) як для працівників, так і для керівництва. На жаль, на даний час, на законодавчому рівні немає чітко

визначено такого поняття, як локальний нормативно-правовий акт. Проте, це питання не минали науковці. Зокрема здобувач Кириленко І.С. дав таке визначення цьому поняттю: Локальний нормативно-правовий акт – це особливий різновид нормативно-правових актів, який приймається уповноваженим суб'єктом локальної правотворчості в особливому порядку відповідно й на виконання положень нормативних актів вищої юридичної сили, що закріплюють загальнообов'язкові правила поведінки, які стосуються діяльності суб'єкта локальної нормотворчості та поширюються на відносини локального рівня [6]. На нашу думку, це визначення є цілком повним і зрозумілим. Якщо розглядати такий акт, як засіб локального нормативно-правового регулювання у сфері охорони праці, то можна зробити ще й таке визначення – локальне нормативно-правове регулювання охорони праці – це діяльність суб'єктів локальної правотворчості щодо створення правової регламентації на певному підприємстві (установі, організації), яка б регулювала трудові відносини між працівником, або трудовим колективом і роботодавцем, а також забезпечувала б гідні умови й охорону праці працівників.

Основними локальними нормативними актами, які діють на підприємствах (установах, організаціях) є:

- Колективний договір;
- Трудовий договір
- Правила внутрішнього трудового розпорядку;
- Положення «Про систему управління охороною праці»;
- Інструкція з охорони праці;
- Стандарт організації та інші.

Окремі з них містять норми, які мають безпосереднє відношення до охорони праці.

Колективний договір є найважливішим локальним нормативно правовим-актом у регулюванні трудових відносин між сторонами, які його укладають. Колективний договір – це угода, яка укладається на основі чинного законодавства, прийнятих сторонами зобов'язань з метою регулювання виробничих, трудових і соціально-економічних відносин і узгодження інтересів працівників та роботодавців [1]. Тобто, колективний договір – це локальний нормативно-правовий акт, який укладається на підприємстві, задля регулювання трудових, соціальних і економічних відносин, які виникають між власником і працівниками даного підприємства. Цей договір, відповідно до ЗУ «Про колективні договори і угоди» у своєму складі містить встановлення форми,

системи, розмірів заробітної плати та інших видів трудових виплат (доплат, надбавок, премій); режиму роботи, тривалості робочого часу і часу відпочинку а також умов і охорони праці. Пряме відношення колективного договору до сфери охорони праці міститься у статті 20 ЗУ «Про охорону праці». З цієї статті випливає, що у колективному договорі сторони передбачають забезпечення працівникам соціальних гарантій у галузі охорони праці на рівні, не нижчому за передбачений законодавством, їх обов'язки, а також комплексні заходи щодо досягнення встановлених нормативів безпеки, гігієни праці та виробничого середовища, підвищення існуючого рівня охорони праці, визначають обсяги та джерела фінансування зазначених заходів [2].

У кожному колективному договорі, без винятку, повинен бути розділ, який має назву «Умови та охорона праці». І першим, обов'язковим положенням цього розділу є: «З метою створення здорових та безпечних умов праці на підприємстві сторона власника зобов'язується забезпечити ефективну роботу служби охорони праці, укомплектувати її згідно нормативу, встановити оплату праці даної категорії працівників на рівні головних підрозділів підприємства» [5]. Текст розділу «Умови та охорона праці» у різних колективних договорах може різнитися. Але головною вимогою є те, щоб ті норми, які містяться в ньому, повністю відповідали законодавству, зокрема ЗУ «Про охорону праці». Не менш важливими є положення з цього розділу, які визначають права працівників (наприклад, працівник має право розірвати трудовий договір за власним бажанням, якщо власник не виконує законодавства про охорону праці, не додержується умов договору з цих питань), і які визначають обов'язки працівників (Кожен працівник зобов'язується вивчати та виконувати вимоги нормативних актів про охорону праці).

Трудовий договір має не таке безпосереднє відношення до сфери охорони праці як колективний, але все ж його також варто розглянути, оскільки він містить норми з охорони праці. Річ йде про факультативні умови трудового договору. Наприклад, у типовому зразку трудового договору (затвердженому наказом Міністерства соціальної політики від 08.06.2001 р. № 260 «Про затвердження Форми трудового договору між працівником і фізичною особою, яка використовує найману працю, та Порядку реєстрації трудового договору між працівником і фізичною особою, яка використовує найману працю») є такі положення: «Працівник зобов'язаний дотримуватися правил з охорони праці», або: «Роботодавець зобов'язується забезпечити безпечні і нешкідливі умови праці для виконання прийнятих Працівником зобов'язань, обладнати робоче місце відповідно до вимог нормативних актів про охорону праці, надавати необхідний інвентар, робочий одяг» [7].

Не менш важливим локальним нормативно-правовим документом є правила внутрішнього трудового розпорядку. Це локальний нормативний документ підприємства, який регламентує чітку організацію праці, зокрема, встановлює режим робочого дня та відпочинку, а також визначає взаємні обов'язки роботодавців і працівників. В різних сферах діяльності правила внутрішнього трудового розпорядку можуть різнитися.

Вони регламентуються наказами Кабінету міністрів України (наприклад: Правила внутрішнього трудового розпорядку для працівників апарату Міністерства охорони здоров'я України; Наказ Міністерства освіти України «Про Типові правила внутрішнього трудового розпорядку для працівників навчально-виховних закладів системи Міністерства освіти України»). В такому документі, як і в колективному договорі, містяться положення про права і обов'язки сторін трудових відносин. Нажаль, деякі роботодавці вважають, що правила внутрішнього трудового розпорядку складати взагалі не потрібно, якщо на підприємстві небагато працівників. Це свідчить про недостатній рівень контролю в сфері охорони праці. Моя суб'єктивна думка – цілком можливим є те, що в Україні діють підприємства без затверджених правил внутрішнього розпорядку. Але закон говорить інше – необхідність цього документа визначено в Кодексі законів України про працю – про це згадується у ст. 21 (працівник зобов'язується виконувати роботу за трудовим договором і має дотримуватися внутрішнього трудового розпорядку) і ст. 142 (трудова розпорядок на підприємствах, в установах, організаціях визначається правилами внутрішнього трудового розпорядку, які затверджуються трудовими колективами за поданням власника або уповноваженого ним органу та виборним органом первинної профспілкової організації) [3, ст. 11, 56].

Система управління охороною праці – створення роботодавцем умов праці, відповідно до нормативно-правових актів. Стаття 13 ЗУ «Про охорону праці» говорить, що роботодавець зобов'язаний створити на робочому місці в кожному структурному підрозділі умови праці відповідно до нормативно-правових актів, а також забезпечити додержання вимог законодавства щодо прав працівників у галузі охорони праці [2]. За порушення умов праці за цим документом роботодавець несе безпосередню відповідальність. Система управління охороною праці слугує певним гарантом для працівників про забезпеченість належних умов праці. Також керівництво тої чи іншої юридичної особи повинні створити і затвердити положення про навчання, інструктаж та перевірку знань працівників закладу з питань охорони праці і безпеки життєдіяльності.

Інструкція з охорони праці – це нормативний документ, яким встановлені вимоги з охорони праці до виконуваної роботи в конкретних виробничих умовах. Роботодавець розробляє і затверджує інструкції з охорони праці згідно штатного розкладу та видів виконуваних робіт на підприємстві, забезпечує безкоштовно працівників інструкціями в достатній кількості.

Згідно діючих на підприємстві інструкцій з охорони праці проводиться інструктаж. Запис про його проведення робиться в журналах реєстрації інструктажів. Існують такі види інструктажів:

- Вступний інструктаж;
- Первинний інструктаж;
- Повторний інструктаж;
- Позачерговий інструктаж;
- Цільовий інструктаж;

Роботодавець несе безпосередню відповідальність за наявність та актуальність діючих на підприємстві інструкцій з охорони праці.

Останнім розглянутим локальним нормативно-правовим актом з охорони праці є стандарт організації. Стандарт організації – це стандарт, спрямований на забезпечення безпеки праці, збереження здоров'я та працездатності людини в процесі праці. Стандарти використовуються згідно з комплексними заходами щодо досягнення встановлених нормативів безпеки, гігієни праці й виробничої санітарії, розроблених на основі обстеження устаткування, технологічних процесів, фактичного санітарно-технічного та протипожежного стану робочих місць. На цей час в Україні діє близько 40 ДСТУ з питань охорони праці. В галузі охорони праці вже діють такі стандарти: ДСТУ 2293-99 «Охорона праці. Терміни та визначення основних понять»; ДСТУ 2272-93 «Пожежна безпека. Терміни та визначення»; ДСТУ 3038-95 «Гігієна. Терміни та визначення основних понять» та деякі інші, що поступово замінюють ще частково діючі міждержавні стандарти «Системи стандартів безпеки праці (ССБТ)» (рос), які розроблені ще за часів СРСР [6].

І на завершення наведемо трішки статистики. Рівень смертельного травматизму на робочих місцях в Україні протягом останніх років становить 18%. Левову частку, з причин, що спричиняють такий рівень смертельного травматизму займає невиконання вимог інструкцій з охорони праці – 37%. І ці проблеми локального характеру мають вирішуватися на масштабному рівні. Мова йде про посилення саме державного нагля-

ду і контролю в сфері охорони праці. Найбільшу увагу такий контроль має приділити тому, чи належним чином керівництво того чи іншого підприємства (установи, організації) забезпечує своєму робочому персоналу належні умови праці, а також наявність норм з охорони праці у локальних нормативно-правових актах, які діють на цьому підприємстві.

Висновки з даного дослідження. З урахуванням розглянутих вище ознак локальних нормативно-правових актів можна сформулювати таке визначення досліджуваного явища: локальне нормативно-правове регулювання охорони праці – це діяльність суб'єктів локальної правотворчості щодо створення правової регламентації на певному підприємстві (установі, організації), яка б регулювала трудові відносини між працівником, або трудовим колективом і роботодавцем, а також забезпечувала б гідні умови й охорону праці працівників. На даному етапі правового забезпечення охорони праці в Україні можна сказати, що охорона праці має всі основи для належного виконання її норм. Проте ми живемо в країні, якій потрібно стрімко розвиватися, і тому зупинятися на досягнутому не можна. Потрібно удосконалювати існуюче законодавство, створювати такі умови праці, які б приваблювали людей працювати в різних сферах діяльності, і зводили б до мінімуму їхні побоювання щодо безпеки. Адже безпека праці має бути найвищим пріоритетом в діяльності будь-якого підприємства, установи чи організації.

Список літератури:

1. Закон України № 3356-ХІІ «Про колективні договори і угоди» від 1 липня 1993 (зі змінами та доповнення від 01.01.2015) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3356-12>
2. Закон України № 2694-ХІІ «Про охорону праці» від 14 жовтня 1992 року (зі змінами та доповненнями від 05.04.2015) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>
3. Кодекс законів про працю України від 10.12.71 (зі змінами та доповненнями від 05.10.2016) с. [11, 56] – видавництво ТОВ «ВВП НОТІС», м. Суми.
4. Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами і доповненнями від 03.01.2016 р.) с. [12] – видавництво ТОВ «ВВП НОТІС», м. Суми.
5. Зразок колективного договору [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://goldarb.com.ua/uk/pomichnik-kadrovika/104-zrazok-kolektivnogo-dogovoru>
6. Момоток О.М. Локальні нормативно-правові акти та їх місце в системі джерел трудового права. О.М. Момоток. Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування № 2. 2013 р.
7. Наказ Міністерства праці і соціальної політики № 260 «Про затвердження Форми трудового договору між працівником і фізичною особою, яка використовує найману працю, та Порядку реєстрації трудового договору між працівником і фізичною особою, яка використовує найману працю» від 08.06.2001 р. (зі змінами та доповненнями від 28.10.2014). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0554-01>

Кузьмич В.С.

Национальный университет водного хозяйства и природопользования

ОСНОВНЫЕ АСПЕКТЫ ЛОКАЛЬНОГО НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ОХРАНЫ ТРУДА

Аннотация

Статья посвящена рассмотрению особенностей локального нормативно-правового регулирования охраны труда. Проанализированы основные локальные нормативно-правовые акты, которые могут содержать нормы по охране труда.

Ключевые слова: локальное нормативно-правовое регулирование, коллективный договор, охрана труда, правила внутреннего трудового распорядка, безопасность труда.

Kuzmych V.S.

National University of Water and Environment Engineering

THE MAIN ASPECTS OF LOCAL LEGAL REGULATION OF LABOR PROTECTION

Summary

The article is devoted to analysis of peculiarities of local normative-legal regulation of labor protection. Analyzed of the principal local normative-legal acts which contain norms of labor protection.

Keywords: local normative-legal regulation, collective agreement, labor protection, rules of the internal labor order.